

Lucian Boia: Miért más Románia?
Koinónia Kiadó, Kolozsvár, 2014. 117 oldal.

A román történetírás nagy részét napjainkban sem lehet azzal vádolni, hogy ne volna átszöve nacionalista mítoszokkal és felhangokkal, annak ellenére, hogy a fejlődés azért e téren is elég jelentős. Lucian Boia bukaresti professzor pedig vezető személyiségnek számít azok között, akik a történelmi mítoszok lebontására, illetve a nemzeti és egyetemes kultúrtörténeti főbb témákat megalakító kollektív gondolkodás mozgatórugóira helyezik a hangsúlyt. Ennek következtében a kilencvenes években számára áttörést, hírnevet jelentő két kötet¹ – egy a román történetírás, a másik pedig a román kommunizmus „mitológiáját” vette górcső alá – megjelenését követően már sorozatszerűen adja ki egy-egy nagy hatású vagy különösen aktuális kérdéskör köré felépített esszé-

köteteit. Jelenlegi kötetében azt elemzi, hogy mi azoknak a konkrét és elvont tényezőknek a halmaza, amely Romániát megkülönbözteti Európa többi országától. Mivel az első kiadás példányai 2012-ben hónapok alatt elfogytak, már az ezt követő évben szükség volt a második kiadás megjelentetésére. Ez annyival bővült az előző évihez képest, hogy a szerző kénytelen volt előszóként egy vitairatot is beilleszteni, amivel az első kiadás miatt őt ért támadásokkal szemben védekezett. A kolozsvári székhelyű Koinónia Kiadó 2014-ben jelentette meg a könyv második kiadásának magyar fordítását, amely szintén jelentős népszerűséget szerzett a szerzőnek. A következő sorokban ennek a miértjére keressük a választ.

Maga Boia válasz-előszavában többek között ezt írja: „Sohasem írtam merkantilista megfontolásból, és nem az én hibám, hogy az esszéből bestseller lett.” Úriemberek között megelőlegezik a bizalmat, a kimondott szónak valóság tartalmat tulajdonítanak, és amíg be nem bizonyítja valaki az állítás ellenkezőjét, hiteles kinyilatkozásnak kell kezelni. Amennyiben viszont így van, akaratlanul is nagyon jól sikerült a figyelemfelhívás, hiszen már a kötet címlapja is egyből képes megragadni az olvasó érdeklődését: egy ló legel egy leaszfaltozott utca

közepén, egy 1310-es Dacia (a Ceausescu-korszak Romániájának jellegzetes román autója) és az utána kötött szekér között, keresztbefordulva, lezárva a csendes kisutca forgalmát, mely utcán decens, középsztyálybeli házak sorakoznak. Kár, hogy a Koinónia kiadása elfelejtette feltüntetni a belső borítón a borítókép eredeti forrását.

A nem túl hosszú, de nagyon olvasmányos esszé-kötet egy sor aszimmetrikus terjedelmű fejezetre tagozódik. Boia egyrészt szépírói szabadsággal fejezi ki gondolatait, némileg csapongó módon, ugyanakkor ezek rendszerezésében két elvet igyekszik érvényesíteni: egy tematikus elvet, amely egy-egy problémakörre összpontosít – mint például a román elmaradottság-érzés a köznyelvben „Nyugatként” definiált világhoz képest, – más esetekben pedig a kronologikus, történelmi vonalvezetést használja. A két elv nem különül el egymástól, hanem többször is összemosódik, más esetekben pedig kristálytisztán válik szét: ez megkönnyíti az író munkáját, amennyiben pillanatnyi ihlete éppen nem arra ösztönzi, hogy tovább vigyen egy gondolat-sort, hanem új gondolatsort szeretne nyitni, ezt megtehesse. Ez a szabadság bizonyos szempontból nagy előnyt jelent, más szempontból azonban nagyon is negatív következményekkel járhat egyes kevésbé jól kidolgozott vagy hirtelen indított és lezárt fejezetek esetében. Elsőre példa a „Román dilemma: volt-e vagy sem holokauszt?” című, amely

kevesebb, mint két C5-ös oldalnyi terjedelmű, ami véleményem szerint kevés. Jó, meg lehet fogalmazni azt a végkövetkeztetést, hogy „a román fejetlenség... kevésbé ártalmas következményekkel járt, mint a kifogástalan német szervezethez”, de egy ekkora horderejű kérdéshez, véleményem szerint, ilyen kis terjedelem a kevésnél is kevesebb. Legfőképpen annak a tükrében, hogy a szerző a két világháború közötti Nagy-Románia, valamint a szocialista Románia bizonyos aspektusait hosszú fejezeteken át tárgyalja. A romániai holokauszt kérdése – ugyanis, az eredeti tervekkel ellentétben, Románia végül nem deportálta zsidó állampolgárait a német fennhatóság alatt álló haláltáborokba, ugyanakkor a jogfosztottság és a genocídium jelenségének megléte tagadhatatlan – mai napig megosztja a román közvéleményt, és a szemeink előtt zajló, Antonescu marsall glorifikálására beindított folyamatot a kilencvenes évek végére csak nyugatról jött nyomással sikerült megállítani. Ennek a folyamatnak visszajára fordítása mai napig nem történt meg, oly módon, ahogy ez például Magyarországon történt a Horthy-kor több politikai és közéleti szereplője esetében. Egy ilyen jellegű fejezetben még pár oldal erejéig nyugodtan lehetett volna értekezni a romániai zsidóság szerepéről, kezdve a nagytőkésektől egészen a falusi kiskereskedőig. Ki lehetett volna bővebben fejteni a romániai demokratikus és totalitárius erők meghatározó képviselőinek

a hozzáállását a „zsidókérdéshez”, ami akár külön doktori értekezés témáját is képezhetné. Jobban górcső alá lehetett volna venni a rövid ideig tartó, de annál nagyobb hatással bíró Antonescu-féle kormányzás főbb jellemzőit, stb. Egy másik fejezet, ahol bővebben lehetett volna értekezni az „*Országbrand: egy zöld levél. Nemzet-e még a román?*” című, a román „nemzeti brand-ekről” szóló fejezet. A cím megértéséhez szükséges ismerni a román politikai életet, és ennek közelmúltját. 2010-ben, Traian Băsescu államelnök és az Emil Boc vezette kormány megszorító intézkedései idején – ezeknek elsődleges célpontjai az amúgy is alulfizetett és szigorú fegyelmi szabályokkal terrorizált kistisztviselők voltak, akiket az államfő többek között „lustának és inkompetensnek” nevezett – a Băsescuhoz közel álló turisztikai miniszter, Elena Udrea, 1 millió eurót fizetett ki egy zöld-piros falevél rajzáért, mely a beharangozás szerint Románia turisztikai országbrandje lett volna. Az eset nagy felháborodást keltett, többek között azért is, mert éppen ezekben a hónapokban szüntették meg több ezer kistisztviselő munkaviszonyát, mindenfajta anyagi kárpótlás nélkül. Ennek kapcsán a szerző nem kevesebbet állít, mint hogy nincs is nemzetközileg ismert, „igazi”, „tisztá román” brand, ami Romániát a külföld előtt szimbolizálhatná: a cigányszállás, a segesvári vár, a Drakula-mítosz – amely egy ír szerző regényén alapul – egyike sem

„tisztá” román, külföldi vagy romániai kisebbségi behatásoktól mentes fogalom. Véleményem szerint ez esetben bővebben ki lehetett volna fejteni a román magas kultúra- és populáris szubkultúra exportját, és annak okait, hogy melyik termék miért eladható vagy miért nem. Igaz, ez is valamivel nagyobb terjedelmet igényelt volna.

Összességében véve azonban úgy érzem: a könyvben jóval több a dicsérni, mint kritizálni való. Különösen tetszett, hogy a szerző demítizálja a két világháború közötti Nagy-Románia időszakát, amelyet a hivatalos történetírói és politikai kurzus hosszú ideig egyfajta elveszett paradicsomként, a román történelmi fejlődés csúcspontjaként, aranykoraként ábrázolt. Ez az időszak ténylegesen a román nemzeti álmok kiteljesedésének kora, hiszen a román állam soha azelőtt és azután sem volt akkora kiterjedésű, mint ebben az időszakban, az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződésnek köszönhetően. Ugyanakkor ez az időszak távolról sem volt minden román állampolgár számára földi mennyország – a kisebbségek nagy része megtapasztalta a jogfosztottság és a törvényekbe iktatott megkülönböztetés jelenségét, a társadalmi szakadékok szélesek és gyakran igazságtalanok voltak, a politikai berendezkedés pedig súlyos demokrácia-deficittel küszködött. Paradox módon a stabil, de nagymértékben „áldemokratikus” rendszer akkor került válságba, mikor – a szerző interpretációja

szerint – igazi demokratikus áttörés következett be: a választásokat szervező, a király által kinevezett kormánypártnak nem sikerült begyűjteni a szavazatok 40 százalékát,² ami garantálta volna a parlamenti kétharmados többséget. Lucian Boia megközelítése mindenestre alkalmas arra, hogy az eddigi „hivatalos” összképet árnyalja.

A kötet egy másik jól sikerült részét azok a fejezetek jelentik, amelyek a romániai kommunista rendszer évtizedeit, főleg a Ceausescu nevével jelzett évtizedeket mutatják be. Külön „romanikum” a szerző értékelésében a Ceausescu-dinasztia tervezett kiépítése, amihez fogható csak Észak-Koreában történt, de ott sem olyan mértékben, mint ahogy azt Romániában tervezték. Jól sikerültek a rendszerváltást követő időszakot tárgyaló fejezetek is, amelyek egy-egy társadalmi és politikai jelenséget emelnek ki, mint a sajátos román „mahala” (kültvárosi) szubkultúra, vagy az ún. „politikai traszeizmus”, ami a román politikai életet uraló pártok közötti érdekkonjunkktúra szerinti átjárhatóságot jelent. Ugyanakkor arra is kíváncsi lennék, hogy ha valaha születik harmadik kiadás is, bekerül-e egy új fejezet a 2016-os helyhatósági választásokról, amelynek során sok helyütt a választók bünygyi eljárás alatt álló vagy már elítélt funkcióban lévő polgármesterüket választották újra.

Minden olvasmányosság és az átlagolvasó számára elérhető szövegszerkezet és szókinccs mellett,

Lucian Boia könyve nem egyszerű olvasmány. Ahhoz, hogy lényegében lehessen megérteni a könyv mondanivalóját, némileg ismerni kell a román történelmet, legalábbis nagy vonalakban. Úgy élvezhető a könyv igazán, akkor lehet értelmezni állításait, ha tisztában vagyunk azzal, hogy pontosan mely eseményeket és jelenségeket elemzi, mivel egy történetfilozófiai esszé nem enciklopédikus jellegű akadémiai szintézis, melynek célja egy tényhalmaz rendszerezett és részletekbe menő bemutatása lenne. De talán éppen azért, mert a mű elsősorban esszé, olvasmányos is.

Mindenestre érdekes olvasmány, ami betekintést enged napjaink román közgondolkodásának több meghatározó elemébe. Olyan elemekbe, melyekről az olvasónak vagy nem volt előzőleg tudomása, vagy tudott róluk, de ezen ismeretek nem álltak össze rendszerre a fejében. Ezért is tartom érdemesnek Lucian Boia jelen kötetét elolvasni.

¹ Ezek címe : *Történelem és mítosz a román köztudatban*, illetve *A román kommunizmus mítoszai*.

² A két világháború politikai gyakorlata Romániában a következő volt: a király kinevezte a miniszterelnököt, ennek a pártja pedig megszervezte a választásokat. Az eredmények manipulálása következtében a választásokat szervező párt megszerezte a szavazatok legkevesebb negyven százalékát, ami automatikusan kétharmados többséget garantált a törvényhozásban. 1938-ban azonban a belső problémákkal küszködő Nemzeti Liberális Pártnak – a Parasztpárt és a

vasgárda összehangolt ellenkampánya közepette – ez nem sikerült, csak harmincöt százalékot szerzett. Ez pedig olyan válsághoz vezetett, melynek

következtében II. Károly király bevezethette a királyi diktatúrát.

Lakatos Artur